

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Природничо-економічний факультет
Кафедра туризму та готельно-ресторанної справи

**Кваліфікаційна робота магістра
на тему:**

**«КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ
ТУРИСТИЧНИХ МАРШРУТІВ»**

Виконав: здобувач вищої освіти
другого (магістерського) рівня вищої освіти,
Т1-М22 групи
спеціальності 242 Туризм
денної форми навчання
Юлія ВОЙТАЛЮК

Науковий керівник:
доктор історичних наук,
професор кафедри туризму та готельно-
ресторанної справи
Стефанія БАЖЕНОВА

Рецензент: кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри менеджменту
Вадим СЕМЕНДЯК

Кам'янець-Подільський – 2023 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ В'ЇЗНОГО І ВНУТРІШНЬОГО ТУРИЗМУ	7
1.1. Джерелознавчий та історіографічний огляд	7
1.2. Нормативно-правове регулювання туристичної діяльності в Україні.....	10
1.3. Сучасний стан в'їзного туризму в Україні	21
1.4. Сучасні тенденції розвитку внутрішнього туризму в Україні	31
РОЗДІЛ 2. ІСТОРІЯ ТА СТАН КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНОЇ СПАДЩИНИ КАМ'ЯНЦЯ-ПОДІЛЬСЬКОГО І ЇЇ ПРИСТОСУВАННЯ ДО ЕКСКУРСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ.....	39
2.1. Головні віхи історії Кам'янця-Подільського	39
2.2. Стан та проблеми реставрації історико-архітектурних пам'яток в Кам'янці-Подільському.....	53
2.3. Основний туристичний маршрут по місту Кам'янцю- Подільському.....	67
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В'ЇЗНОГО ТА ВНУТРІШНЬОГО ТУРИЗМУ У КАМ'ЯНЦІ-ПОДІЛЬСЬКОМУ	84
3.1. Кам'янець-Подільський як регіональний центр в'їзного та внутрішнього культурно-пізнавального туризму в регіоні: проблеми та перспективи	84
3.2. Воєнно-туристичний потенціал Кам'янця-Подільського як фактор розвитку внутрішнього та в'їзного туризму	93
ВИСНОВКИ	108
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	110

ВСТУП

Українські міста епохи середньовіччя та ранньої модерної доби невичерпна скарбниця культурної спадщини нашого народу. І не випадково адже урбанізаційний процес розглядається істориками в якості своєрідного синтезу цивілізаційного поступу. Міста були і залишаються результатом розвитку продуктивних сил суспільства, а їхні економіка і культурні цінності - важливим елементом останніх. Поява міст і їх еволюція суттєво вплинули на утворення і формування не лише локальних (національних), але й міжнародних ринків. Вони виступали також у якості акумуляторів всього прогресивного, що зростало в надрах середньовічної епохи і слугували своєрідною соціально-економічною основою для формування індустріального суспільства в наступні століття. Історія українського міста це та невід'ємна складова поселенської структури, без знання якої неможливо уявити цілісності цього процесу. У цьому відношенні яскравим прикладом слугує Кам'янець-Подільський, що живописно розкинувся на високих берегах р. Смотрич, за 20 км. До її впадіння у р. Дністер.

Місту судилося відіграти неабияку роль у багатогранних історичних процесах як Південно-Східної і Східної Європи, так і Сходу XV-XVIII ст., які обумовили неповторну містобудівну еволюцію і в той же час складну, суперечливу історичну долю. Адже Кам'янцю в статусі відомого міського осередку впродовж віків доводилось виконувати різні функції: бути політико-адміністративним центром Подільського воєводства (в якості королівського міста з 1463 р.), Кам'янецького повіту, однойменних староств і земств, Кам'янецького еялету (1672-1699), слугувати оборонним форпостом краю, відігравати роль важливого центру внутрішньої та міжнародної торгівлі, ремесел, промислів, самоврядування, управління, містобудування, культури, освіти, релігії тощо.

Багата полі етнічна культурна спадщина Кам'янця-Подільського відбилася в чисельних писемних, графічних, картографічних, іконографічних джерелах, пам'ятках архітектури, містобудування та археології, значна частина яких збереглася у природному вигляді до наших днів просто неба в місті, а також в

архівах України й багатьох держав світу, у фондах історичних музеїв, приватних колекціях тощо.

Актуальність теми полягає у висвітленні історії міста та його архітектурних та історичних пам'яток під кутом зору використання їх у системі в'їзного та внутрішнього розвитку туристичних маршрутів України.

Мета роботи – на основі джерельної та історіографічної бази обґрунтувати туристичний потенціал Кам'янця-Подільського. Для досягнення поставленої мети нами визначено наступні *завдання*:

1. Охарактеризувати джерела вивчення історико-архітектурних пам'яток та нормативно-правову базу туристичної діяльності в Україні.

2. Розкрити сучасний стан в'їзного туризму в Україні.

3. Проаналізувати теперішні тенденції розвитку внутрішнього туризму в Україні в умовах російської агресії проти України

4. Висвітлити головні віхи історії Кам'янця-Подільського та розкрити становище історико-архітектурних пам'яток у Кам'янці-Подільському.

5. Розкрити потенціал та перспективи розвитку в'їзного і внутрішнього туризму в Кам'янці-подільському.

Об'єктом дослідження виступає м. Кам'янець-Подільський та його історична та архітектурна спадщина.

Предметом дослідження - використання пам'яток історії та культури Кам'янця-Подільського у створенні нових туристичних маршрутів та включенні їх у систему маршрутів України.

Методи дослідження. У ході опрацювання матеріалу нашого кваліфікаційного дослідження ми спиралися на низку методів, серед яких варто виділити загальнонаукові – метод аналізу, історичний, системно-структурний. Загалом аналіз – це розкладання цілого об'єкта на його основні частини, їх детальне вивчення, класифікація останніх і, образно кажучи, розташування кожної частини на окремі полиці відповідно до певних властивостей, якостей або характеристик. Цей підхід дозволяє визначити такі основні проблеми, як розвиток економічних і політичних зв'язків, внутрішньої та зовнішньої

політики держави, культурних процесів у розвитку туризму Кам'янці-Подільському.

Системно-структурний метод – це один із напрямків методології наукового дослідження. В його основі лежить розгляд об'єкта/об'єктів як, насамперед, цілісної множини елементів і, відповідно, сукупності відносин їх взаємозв'язків. Його застосування дало нам змогу виокремити в межах розгляду в'їзного та внутрішнього туризму Кам'янця-Подільського декілька перспективних туристичних напрямків. Вони можуть бути як цілісна множина туристичних елементів так і виступати в сукупності відносин й зв'язків між ними.

Стосовно методів історії, то вони у своїй різноманітності – багатогранні. Ми скористалися – *проблемно-хронологічним метод, порівняльно-історичним та картографічним методами*. Перший з них передбачає розділення умовно широких тем на низку вузких, з яких кожна може розглядається в хронологічній послідовності. При його використанні, дослідження здійснюється за певними періодами, епохами, а в їх межах – за проблемами. Другий (порівняльно-історичний метод) – це спосіб дослідження, який дає нам змогу, шляхом порівняння, встановити схожості та відмінності між певними історичними явищами, що досліджуються. В нашому випадку, завдяки використанню цього методу, ми простежили становище і розвиток в'їзного і внутрішнього туризму в на сучасному етапі в межах України і Кам'янця-Подільського.

Також, важливого значення має картографічний метод. Він, на нашу думку, є найоптимальнішим і виступив у сфері студіювання містобудівних норм, просторово-планувальної структури, історичної та соціальної топографії міста тощо.

Наукової новизна дослідження. Проведене дослідження дало змогу нам отримати наступні результати, що у своїй сукупності можна визначити як *елементи наукової новизни*:

1. Здійснена спроба охарактеризувати місто Кам'янець-Подільський як центр в'їзного і внутрішнього туризму та розглянути його у комплексі проблем, які є у старому місті..

2. Висвітлено перспективи розвитку в'їзного та внутрішнього туризму в Кам'янці-Подільському через призму використання військово-туристичного потенціалу міста.

Практична значимість результатів дослідження полягає у тому, що результати дослідження можуть бути використані місцевими органами державної влади, туристичними підприємствами, Кам'янець-Подільським державним історичним музеєм-заповідником, Національним історико-архітектурним заповідником «Кам'янець для подальшої розробки та впровадження нових екскурсійних маршрутів в Кам'янці-Подільському.

Апробація результатів дослідження. Окремі положення роботи були висвітлені на звітній науковій студентській конференції, що відбулася 04.11.2023 р. у Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка. Також, результати дослідження були розглянуті на засіданні кафедри туризму та готельно-ресторанної справи Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів які розділені на дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та літератури. Бібліографічний список нараховує 105 найменувань. Загальний обсяг кваліфікаційної роботи складає – 120 сторінок, з яких 105 – основний текст.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження уможливило наступні висновки:

1. Для розв'язання поставлених у дослідженні завдань, нами опрацьовано широке коло історичних джерел, які існують у формі архівних рукописів, наукової літератури вітчизняних та зарубіжних дослідників, а також теоретичних напрацювань з питань в'їзного туризму та туроперейтингу. Окремо розглянуто нормативну базу забезпечення в'їзного та внутрішнього туризму. Встановлено, що законодавче забезпечення сегменту в'їзного туризму включає низку законів України.

2. З'ясовано, що в'їзний туризм є однією з найперспективніших галузей економіки та господарства. Він створює необхідні умови для налагодження міжнародних зв'язків, допомагає зберегти культурно-історичне та природне надбання держави, підвищує духовний та культурний рівень населення країни. Але його діяльність та розвиток будуть неможливі, безперспективні та неприбуткові без допомоги та підтримки державних органів влади, які повинні чітко регулювати, сприяти та допомагати, щоб туристична галузь та в'їзний туризм приносили великий дохід у державну казну. Для цього державні туристичні органи влади повинні приймати нові, оновлювати старі закони, спрощувати митний та візовий контроль, щоб туристам було просто, швидко, доступно та безпечно відвідувати нашу країну, а також іноземним туристам відвідувати Україну.

3. Аналіз тенденцій внутрішнього туризму свідчить про те, що люди продовжують подорожувати Україною, що сприяє розвитку внутрішнього туристичного ринку нашої держави. Разом з тим, розвиток внутрішнього туризму ускладнює ряд проблем: військові дії; втрата значної частини туристично-рекреаційних ресурсів; руйнування туристичної інфраструктури; порушення логістики; розміщення окупаційних військ на території туристичних центрів; втрата трудових ресурсів. Для вирішення цих проблем пропонується здійснення наступних заходів: забезпечення безпеки на території країни шляхом надання інформації про потенційні небезпеки та попередження туристів про зони, які є небезпечними для відвідування; відновлення історичних та

культурних об'єктів; розробка альтернативних маршрутів; відбудова туристичної інфраструктури, доріг та інших інфраструктурних об'єктів; підтримка туристичної галузі з боку держави; підтримка працівників туристичної галузі

4. Висвітлено основні віхи історії Кам'янця-Подільського, які можна умовно розділити на п'ять етапів: стародавній, литовсько-польський, російський, радянський та сучасний. Встановлено, що основна кількість історико-архітектурних пам'яток міста були сформовані за часів перебування Кам'янця у складі Речі Посполитої та Російської імперії. Враховуючи значення туризму для розвитку міста на сучасному етапі одним з пріоритетних завдань, котрі стоять перед адміністрацією міста та Національного історико-архітектурного заповідника «Кам'янець» є проведення ремонтно-реставраційних робіт у старому місті, котрі інтенсивно почати проводитися лише з 1999 р. Однак, перешкодою у відновленні низки пам'яток Кам'янця-Подільського є брак коштів та відсутність єдиного центру реставрації історико-архітектурних пам'яток міста й висококваліфікованих фахівців-реставраторів. Автором роботи складено орієнтовний туристичний маршрут та екскурсія за основними пам'ятками міста. Основна увага приділена екскурсії приділена пам'яткам історії та культури, що розташовані на території старого міста.

5. На основі аналізу динаміки розвитку в'їзного туризму Кам'янець-Подільського констатуємо, що сегмент іноземного туризму на сучасному етапі має негативну динаміку. На цей чинник вплинули карантинні обмеження, що пов'язані з поширенням вірусу COVID-19 (2019-2022) та збройна агресія РФ проти України (24.02.2022 р.), що триває у 2023 р. Однак, Кам'янець-Подільський має великий потенціалу використанні свого туристичного ресурсу. Цей потенціал ми визначили як військово-туристичний, який прив'язаний до безпосередньої історії міста та наявної культурно-історичної спадщини. Однак, розкриття усього туристичного потенціалу міста який буде орієнтований на внутрішнього та іноземного споживача є неможливим без розвитку туристичної інфраструктури та закладів гостинності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Азар В.И. Экономика и организация туризма. Профиздат, 2003. 214 с.
2. Азар В.И., Туманов С.Ю. Экономика туристского рынка. ИПК госслужбы, 2009. 203 с.
3. Албул С.В. Корисливо-насильницькі злочини відносно іноземців в Україні: кримінологічний аналіз: монографія. Одеса: Видавець Букаєв В.В., 2009. 144 с.
4. Албул С.В. Протидія органів внутрішніх справ корисливо-насильницьким злочинам у курортній місцевості: монографія. Одеса: ОДУВС, 2013. 140 с.
5. Антонович В.Б. Акты о городах (1432-1798). Ч. V. // АЮЗР. Т.1. 652 с.
6. Артюх К. Відпочинок на генераторах: як влаштований туризм в Україні взимку 2022-2023. Укрінформ. 2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3634086-vidpocinok-na-generatorah-ak-vlastovanij-turizm-v-ukraini-vzimku-20222023.htm> (дата звернення: 12.09.2023).
7. Баженов Л.В. Поділля в працях дослідників і краєзнавців XIX–XX ст.: історіографія, біобібліографія : матеріали. Кам'янець-Подільський, 1993. 480 с.
8. Баженова С.Е. Основи туропереїтингу. Кам'янець-Подільський, 2016. 187 с.
9. Балабанов И.М. Экономика туризма. Москва : Финансы и статистика, 2011. 338 с.
10. Бейдик О.О. Рекреаційно-туристичні ресурси України. Київ : КНУ ім. Шевченка, 2011. 395 с.
11. Божко Л. Д., Холодок В. Д. Туризм: проблеми та перспективи розвитку під час війни. Культура України. 2022. № 77. С. 60-62.
12. Бондаренко М. П. Туристичний сектор економіки України: реалії та перспективи // Економіка і прогнозування. 2011. № 1. С. 104-119.
13. Ващишин М. Правове регулювання туристичної діяльності: навчально-методичний посібник. Львів: ПП Сорока Т.Б., 2014. 168 с.
14. Винокур І.С., Хотюн Г. М. Кам'янець-Подільський державний історико-архітектурний заповідник: Путівник. 2-ге вид., доп. Львів : Каменяр, 1986. С.28.

15. Вікенди для перезавантаження. Як змінилася специфіка відпочинку туристів в Україні через війну. Твоє місто. 2022. URL: https://tvoemisto.tv/news/yak_zminylasya_spetsyfika_vidpochynku_vnutrishnih_turystiv_v_ukraini_cherez_viynu_135095.html (дата звернення: 12.09.2023).
16. В'їзний туризм. URL : https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%92%27%D1%97%D0%B7%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B8%D0%B7%D0%BC (дата звернення: 06.07.2023 р.).
17. В'їзний туризм: Навч. пос. / П. Ф. Коваль, Н. О. Алешугіна, Г. П. Андрєєва, О. О. Зеленська, Т. В. Григор'єва, О. Г. Пархоменко, В. Б. Дудко, М. О. Михайловський, С. І. Бондар; ред. П. Ф. Коваля, Н. О. Алешугіної. Ніжин : Вид-во Лук'яненко В.В., 2010. 304 с. URL: <http://ir.stu.cn.ua/bitstream/handle/123456789/16365/%D0%92%D1%8A%D0%B5%D0%B7%D0%B4%D0%BD%D0%BE%D0%B9%20%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B8%D0%B7%D0%BC.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 06.07.2023 р.).
18. Владимирский-Буданов М.В. Немецкое право в Польше и Литве // Журнал Министерства народного просвещения. Москва, 1868. Ч. II. ноябрь. С.519-586.
19. Геринович В. Кам'янець на Поділлі // Краєзнавство. 1928. №1. С. 20-25.
20. Глобальный этический кодекс туризма. URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/pdf/tourism.pdf (дата звернення: 15.08.2023 р.).
21. Григорян В.Р. Актовые книги армянского суда г. Каменца- Подольского // Исторические связи и дружба украинского и армянского народов. Сборник материалов научной сессии. Ереван: Издательство АН Армянской ССР, 1961. С.252-263.
22. Григорян В.Р. Акты армянского суда города Каменец- Подольского (XVI в.) Ереван : Издательство АН Армянской ССР, 1963. 440 с.

23. Грушевський М.С. Опис подільських замків Скали, Кам'янець, Смотрича й Летичева й їх доходів, спорядження при передаванню їх старості подільському Станіславу з Ходча // ЗНТШ. Т. VII. - кн.3. Львів, 1895. С.1-14.
24. Дашкевич Я. Адміністративні, судові й фінансові книги на Україні в XIII - XVIII ст. // Історичні джерела та їх використання. Київ, 1969. Вип. 4. С.129-171
25. Дашкевич Я. Кам'янець-Подільський у вірменських джерелах XIV - XV ст. // Архіви України. 1979. № 5 С. 60-66.
26. ДЕКЛАРАЦІЯ ПО ТУРИЗМУ Принята Всемирной конференцией министров по туризму, г.Осака (Япония), 4 ноября 1994 года. URL: <https://docs.cntd.ru/document/901756803> (дата звернення: 15.08.2023 р.).
27. День туризму разом з Visit Ukraine. Visit Ukraine. 2022. URL: <https://visitukraine.today/uk/blog/927/den-turizmu-2022-razom-z-visit-ukraine> (дата звернення: 12.09.2023).
28. Державна туристична адміністрація України, Державний комітет статистики України, Наказ Про затвердження Методики розрахунку обсягів туристичної діяльності (Методика, п.2.1) від 12.11.2003 № 142/394.
29. Державне агентство розвитку туризму України. URL: <https://www.tourism.gov.ua/> (дата звернення: 12.09.2023).
30. Документ Акапулько по итогам обсуждения действий по постепенному достижению целей, намеченных Манильской декларацией по мировому туризму. URL: <https://docs.cntd.ru/document/901813697> (дата звернення: 15.08.2023 р.).
31. Драгичевич-Шешич М., Стойкович Б. Культура: менеджмент, анимация, маркетинг. Новосибирск: ТИГРА, 2000. 227 с.
32. Дядечко Л.П. Економіка туристичного бізнесу: навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 224 с.
33. Жукова М.А. Индустрия туризма: менеджмент организации. Москва : Финансы и статистика, 2016. 200 с.
34. Ильина Е.Н. Туроперейтинг: организация деятельности: учебник. Москва : Финансы и статистика, 2007. 192 с.

35. Кам'янець-Подільське спеціальне науково-реставраційне проектно-виробниче управління: видання з нагоди 25-річного ювілею / [авт. тексту і упоряд. Микола Гайда]. Львів, 1994. С.1-8
36. Кам'янець-Подільський в минулому і сучасному: хронологія основних історичних подій у місті (XI ст. - 1970 р.): [рукопис] / [упоряд.: А. Г. Паравійчук, Т. П. Просяний]. Кам'янець-Подільський, 1976. 325 с.
37. Карелов К. Поддельные достопримечательности // Тайны XX века. №4. С.26-27.
38. Квартальнов В.А. Туризм: теория и практика. Изб. труды: в 5 т. Т. 3. Новые цели и функции туризма: экономика и управление. Москва : Финансы и статистика, 1998. 384 с.
39. Кифяк В.Ф. Організація туризму: навч. посіб. Чернівці: Книги - XXI, 2012. 334 с.
40. Клименко П. Цехова книга бондарів, стельмахів, колодіїв, столярів міста Кам'янця-Подільського від 1601–1803 рр.: вибірка. Київ : ВУАН, 1932р. 176 с.
41. Компан О.С. Міста України в другій половині XVII ст. Київ : вид. Академії наук УРСР, 1963. 388 с.
42. Косолапов А.Б. Технология и организация туроператорской и турагентской деятельности: учеб, пособие. Москва : Кнорус, 2008. 208 с
43. Крикун М.Г. Подимні реєстри першої і початку другої половини XVIII ст. // Історичні джерела та їх використання. Київ : Наукова думка, 1972. Вип.7. С.69-75.
44. Любіцева О. О. Ринок, туристичних послуг (геопросторові аспекти). Київ : Альтапрес, 2002. 436 с
45. Мальська М. П., Худо В. В. Туристичний бізнес: теорія та практика. Навч. пос. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 424 с
46. Мальська М.П. Організація та планування діяльності туристичних підприємств. Київ : Центр учбової літ-ри, 2012. 248 с.
47. Мальська М.П., Антонюк Н. В., Ганич Н. М. Міжнародний туризм та сфера послуг: підручник. Київ : Знання, 2008. 621 с.

48. Мальська М.П., Худо В.В., Цибух В.І. Основи туристичного бізнесу: навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2014. 272 с.
49. Манильская Декларация по мировому туризму. URL: <https://docs.cntd.ru/document/901813698> (дата звернення: 15.08.2023 р.).
50. Манойленко К. М. Нормативно-правове регулювання туризму в Україні // Південноукраїнський правничий часопис. 2017. № 4. С. 26-28.
51. Мицик Ю. З віршованої хронічки (до 350-річчя Жванецької битви та оборони Буші) // II Міжнародний науковий конгрес українських істориків. Українська історична наука на сучасному етапі розвитку. Кам'янець-Подільський–Київ–Нью Йорк–Острог, 2005. Т. 1. С.74-75.
52. Міжнародний імідж України: міфи і реалії. URL: http://razumkov.org.ua/additional/analitical_report_NSP3_ukr.pdf. (дата звернення: 18.08.2023 р.)
53. Національний заповідник «Кам'янець» : історія, сьогодення, перспективи / за ред. В. В. Фенцура. Кам'янець-Подільський, 2012. 60 с.
54. Нельговский Ю.А. Историко-архитектурные исследования старинных городов Украины // Исследования и охрана архитектурного наследия Украины. Київ, 1980. С.86-98.
55. Неселовський О. Подільський третинник (з матеріалів до подільської метрології // Записки Кам'янець-Подільського інституту народної освіти. Кам'янець на Поділля, 1927. Т.1. С.1-8.
56. Носік В.В. Туризм в Україні. URL: <http://www.ncrt.com.ua/> (дата звернення: 15.08.2023 р.).
57. Петров М.Б. Исторична топографія Кам'янця-Подільського кінця XVII-XVIII ст. (Історіографія. Джерела) : [монографія] / М. Б. Петров; Кам'янець-Поділ. держ. пед. ун-т. Кам'янець-Подільський: Абетка-НОВА, 2002. 383 с.
58. Петров М.Б. План Кам'янця-Подільського 1797 р. - важливе джерело з історичної топографії міста // VII Подільська історико-краєзнавча конференція. Тези доповідей. Кам'янець-Подільський, 1987. С.56-57
59. Петров М.Б. Плани Кам'янця-Подільського 70-90-х рр. XVIII ст. - джерело для розробки програм регенерації Старого міста // Проблеми регенерації

- історичної забудови заповідних територій населених пунктів України. Матеріали науково-практичної конференції. Кам'янець-Подільський, 1994. - С.86-87.
- 60.Пламеницька Є.М. Про час заснування Кам'янець-Подільського замку-фортеці // Слов'яно-руські старожитності. Київ, 1969. С.143-144
- 61.Пламеницька О. Castrum Camenecensis. Фортеця Кам'янець : (пізньо античний – ранньомодерний час). Кам'янець-Подільський: ФОП Сисин О.В., 2012. 672 с.
- 62.Пламеницька О. Кам'янець-Подільський. Київ : Абрис, 2004 . 256 с
- 63.Пламеницька О.А. К вопросу исследования средневековой застройки Каменца-Подольского // Вопросы формирования в современной архитектуре. - Київ, 1983. С.38-43.
- 64.Подорожі під час війни: де дозволено відпочивати і як безпечно організувати мандрівку. Кременчуцька газета. 2022. URL: <https://kg.ua/news/podorozhi-pid-chas-viyni-de-dozvoleno-vidpochivati-i-yak-bezpechno-organizuvati-mandrivku> (дата звернення: 12.09.2023).
- 65.Полікарпов К. Будівництво в новій п'ятирічці // Прапор жовтня. 1946. №151(370). 19 грудня. С. 1.
- 66.Поточний архів відділу реставрації та реабілітації пам'яток архітектури НІАЗ «Кам'янець». Папка №40. Доповідна записка «Про стан охорони та використання пам'яток архітектури в м. Кам'янець-Подільському». Арк. 3
- 67.Поточний архів відділу реставрації та реабілітації пам'яток архітектури НІАЗ «Кам'янець». Виконання ремонтно-реставраційних та проектних робіт з 1969 р. Арк. 1-96.
- 68.Поточний архів відділу реставрації та реабілітації пам'яток архітектури НІАЗ «Кам'янець». Папка «Інформація і рішення виконкому 1981-1995 рр.». Положение о Государственном историко-архитектурном заповеднике в г.Каменце-Подольском (1977 г.). Арк. 1-120
- 69.Поточний архів НІАЗ «Кам'янець». Проект рішення колегії Міністерства України у справах будівництва та архітектури від 24 листопада 1993 р. «Про стан охорони та реставрації пам'яток архітектури Державного історико-

- архітектурного заповідника в м.Кам'янці-Подільському Хмельницької області». Арк. 2.
70. Про внесення змін до Закону України «Про туризм» щодо розширення кола суб'єктів надання готельних послуг. Закон України від 29.04.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1441-20#n2> (дата звернення: 15.08.2023 р.).
71. Про затвердження Програми популяризації туристичного потенціалу Кам'янець-Подільської міської територіальної громади на 2022 рік. URL: <https://kam-pod.gov.ua/documents/proekti-normativno-pravovikh-aktiv-miskoji-radi/item/40494-pro-zatverdzhennia-prohramy-populiaryzatsii-turystychnoho-potentsialu-kamianetspodilskoi-miskoi-terytorialnoi-hromady-na-2022-rik> (дата звернення: 20.09.2023 р.).
72. Про туризм: Закон України від 15.09.1995 р. № 324/95-ВР, із змінами та доповненнями, станом на 01.09.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 15.08.2023 р.).
73. Програма перспективного розвитку Національного історико- архітектурного заповідника «Кам'янець» / [Є.Є. Ключниченко, С.М. Проценко]. Київ, 1998. 86 с.
74. Прусевич О. Исторический очерк укреплений г.Каменец-Подольского. ПЕВ. 1904. № 17. С.218-229.
75. Пустиннікова І. «Остання столиця», або як Кам'янець на три дні повернувся в минуле. Спецпроект «УКРАЇНСЬКА РЕВОЛЮЦІЯ 1917-1921». URL: <https://www.istpravda.com.ua/articles/2019/08/27/156149/> (дата звернення: 25.09.2023 р.).
76. Пуцентейло П.Р. Економіка і організація туристично-готельного підприємництва, підручник. Київ : Центр учбової літ-ри., 2007. 344 с.
77. Сецинский Е. Город Каменец-Подольский. Историческое описание. Київ : Тип. С. В. Кульженко, 1895. 365 с.
78. Сецинский Е. Церкви и приходы Подольской губернии. Вып. 7. Каменец-Подольский, 1895. 462 с.

79. Сикора Э. Лица Каменца-Подольского или те, кто творил историю «Цветка на камне», кто оказывал влияние на его судьбу, а также те, кому повезло увидеть своими глазами это неповторимое чудо природы и творение человеческой фантазии. Харків : Міськдрук, 2010. 700 с. URL: https://tovtry.com/ua/history/book/historical_faces_of_kamyanets.pdf (дата звернення: 15.06.2023 р.).
80. Симашкевич М.В. Историко-этнографический очерк Подолии Каменец-Подольск, 1872. 510 с.
81. Сіцінський Є. Оборонні заліки Західного Поділля XVI-XVII ст. Київ, 1928. 99 с.
82. Смирнов І. Г. Логістика туризму : уавч. посіб. Київ: Знання, 2009. 444 с.
83. Соловійов Д.І. Нормативно-правове та методичне забезпечення державного регулювання туристичної сфери. Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. 2013. № 3(23). С. 48-53.
84. СПИСОК УЧАСНИКІВ TERRA HEROICA ПО РОКАМ. URL: <https://k-p.net.ua/kamyanec-turist/terra-heroica/112-spisok-uchasnikiv-terra-heroica-po-rokam.html> (дата звернення: 25.09.2023 р.).
85. Степанков В.С. Розвиток подій національно-визвольної війни на території Поділля влітку 1648 р. // Подільська старовина. Науковий збірник. Вінниця, 1993. С. 153-162.
86. Тарасовський Ю. Куди і як подорожували українці під час війни. Join UP! показав результати й тенденції 2022 року. Forbes. 2022. URL: <https://forbes.ua/news/kudi-i-yak-podorozhuvali-ukraintsi-pid-chas-viyni-join-up-rokazav-rezultati-y-tendentsii-2022-roku-09022023-11629> (дата звернення: 12.09.2023).
87. Топографическое и камеральное описание Подольской губернии, сочинённое Экстером 1800 г. // Кам'янець-Подільський міський державний архів. Ф. 115. Оп. 1. Спр. №2. Арк. 9.
88. Указ Президента України №329/2020 «Про заходи щодо підтримки сфери культури, охорони культурної спадщини, розвитку креативних індустрій та

- туризму». URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3292020-34717> (дата звернення: 15.08.2023 р.).
89. ФЕСТИВАЛЬ ТЕРРА ГЕРОЇКА 2006. URL: <https://k-p.net.ua/kamyanec-turist/terra-heroica/65-festival-terra-geroyika-2006.html> (дата звернення: 25.09.2023 р.).
90. Цехла С.Ю. Систематизація факторів розвитку туристської індустрії. Вчені записки ТНУ. Серія «Економіка та управління». 2009. Т 22(61). № 2. С. 373-380.
91. Час кризи та виходу на нові ринки. Join up. 2023. URL: <https://joinup.ua/uk/news/chas-krizi-ta-vihodu-na-novi-rinki-zvit-2022-roku/> (дата звернення: 12.09.2023).
92. Шаповал Т.Б. Міжнародно-правове регулювання туризму // Юридичний науковий електронний журнал. 2022. №7. С.488-190.
93. Шум А. ТОП-10 найкращих гірськолижних курортів України. Отпуск Тайм. 2022. URL: <https://otpusktime.com/uk/krainy/girskolyzhni-kurorty-ukrayiny/> (дата звернення: 12.09.2023).
94. Białkowski L. Podole w XVI wieku. Rysy społeczny i gospodarcze. Warszawa, 1920. 231 s.
95. Burns Peter. Tourism: A New Perspective. London: Prentice Hall, 1995. 239 p.
96. Ferreol J. Culture et styles devie / J. Ferreol, J.-P. Noreck, A. Colin. Paris, 2001. URL: <http://portal.unesco.org/culture> (дата звернення: 17.09.2023 р.).
97. Goeldner C.R., Ritchie J.R. Tourism: Principles, Practices, Philosophies; 9th ed. N.-Y.: John Wiley and Sons, Inc., 2002. 642 p.
98. International Convention to Safeguard Intangible Cultural Heritage: UNESCO's General Conference. 32-nd Session. Paris, 29 September. 17 October 2003. URL: <https://ich.unesco.org/en/convention> (дата звернення: 17.09.2023 р.).
99. Jablonowski A. Zamek kamieniecki u schulku pierwszej połowy XVI wieku. Registr wzego budowania wokrag i zewnątrz zamku Kamienieckiego tak nowo murów murowanych jako starych wedle potrzeb poprawionych i wywozienie przekopow zamkowych przez pana Wojciecha Starzechowskiego kastelana

- belskiego etc pomierzone. Roku 1544 // Przegląd bibliograficzno-archeologiczny. T.III. 1882.
100. Jabłonowski A. Źródła dziejowe. Tom V. Lustracje Królewszczyń ziem ruskich Wołynia, Podola i Ukrainy z pierwszej połowy XVII wieku. Warszawa: Druk E. Skińskiego, 1877. 226 s.
101. Marczynski W. Statystyczne, topograficzne i historyczne opisanie gubernii Podolskiej w 3 T. Wilno, 1820–1823. 350 s.
102. Podole, Wołyn, Ukraina. Obrazy miejsc i czasów przez Alexandra Przedzickiego. Tom drugi. Wilno: Teofila Glücksberga, 1841. 158 s.
103. Rolle A. (Dr. Antoni) Zamieczki Podolskie na kresach multańskich. Kamieniec nad Smotryczem. Warszawa, 1880. T.I. 420 s.
104. TERRA HEROICA 2005. URL: <https://k-p.net.ua/kamyanec-turist/terra-heroica/111-terra-heroica-2005.html> (дата звернення: 25.09.2023 р.).
105. TERRA HEROICA 2009. URL: <https://k-p.net.ua/kamyanec-turist/terra-heroica/58-terra-heroica-2009.html> (дата звернення: 25.09.2023 р.).